

**ГОДИНА
СТУДИЈА
ФИЛОЛОГИЈЕ
У КРАГУЈЕВЦУ**

1996–2021

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу
САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ
Зборник радова са XIII научног скупа младих филолога Србије, одржаног
10. априла 2021. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
Година XIII / Књ. 1

Издавач

Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу

Уређивачки одбор

Проф. др Милош Ковачевић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Драган Бошковић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Владимир Поломац, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Никола Бубања, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Биљана Влашковић Илић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Јелена Петковић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Анђелка Пејовић, Филолошки факултет, Београд
Проф. др Ала Татаренко, Филолошки факултет, Универзитет „Иван Франко“, Лавов, Украјина
Проф. др Миланка Бабић, Филозофски факултет, Универзитет у Источном Сарајеву, Босна и Херцеговина
Проф. др Михај Радан, Факултет за историју, филологију и теологију, Темишвар, Румунија
Проф. др Димка Савова, Факултет за словенску филологију, Софија, Бугарска
Проф. др Душан Маринковић, Филозофски факултет, Свеучилиште у Загребу, Хрватска
Проф. др Персида Лазаревић Ди Ђакомо, Универзитет „Г. д Анунцио“, Пескара, Италија

Одговорни уредник

Проф. др Милош Ковачевић

Проф. др Јелена Петковић

Рецензенти

Проф. др Душанка Вујовић, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
Проф. др Марина Кебара, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Проф. др Милка Николић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Проф. др Наталија Панић Церовски, Филолошки факултет, Универзитет у Београду
Проф. др Наташа Киш, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
Проф. др Славко Станојчић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Александра Јанић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу
Доц. др Анета Тривић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Аница Крسمановић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Вера Јовановић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Даница Недељковић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Данка Вујаклија, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
Доц. др Дејан Каравесовић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Иван Књиџар, Филолошки факултет, Универзитет у Београду
Доц. др Ивана Митић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу
Доц. др Катарина Завишин, Филолошки факултет, Универзитет у Београду
Доц. др Невена Цековић, Филолошки факултет, Универзитет у Београду
Доц. др Тамара Лутовац Казновац, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу

Секретар уредништва

Слађана Станојевић

Зборник радова са XIII научног скупа младих филолога Србије,
одржаног 10. априла 2021.
на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Година XIII / Књ. 1

Крагујевац, 2022.

САДРЖАЈ

О ДВЕ КЊИГЕ ЗБОРНИКА СА XIII НАУЧНОГ
СКУПА МЛАДИХ ФИЛОЛОГА СРБИЈЕ / 5

О ЈЕЗИЧКОЈ КЊИЗИ ЗБОРНИКА СА XIII НАУЧНОГ
СКУПА МЛАДИХ ФИЛОЛОГА СРБИЈЕ / 7

I ТВОРБЕНА И ЛЕКСИЧКОСЕМАНТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Марија С. Гмировић

О СТАТУСУ СТРАНЕ ЛЕКСИКЕ У РЕЧНИЦИМА СРПСКОГ
ЈЕЗИКА НА ПРИМЕРУ ГРУПЕ ГРЕЦИЗАМА / 13

Драгана В. Ристић

САВРЕМЕНА КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЈА МУШКАРЦА И ЖЕНЕ НА
ОСНОВУ РЕЧНИКА СРПСКОГА ЈЕЗИКА МАТИЦЕ СРПСКЕ / 29

Ђорђе В. Шуњеварић

ПЕРЦЕПЦИЈА ИМЕНИЦА СУБЈЕКТИВНЕ ОЦЕНЕ СА НАЗИВОМ
ЖИВОТИЊЕ У ОСНОВИ КОД ГОВОРНИКА СРПСКОГ ЈЕЗИКА / 43

Сања П. Перих

ЗООНИМИ КАО ИМЕНИЦЕ ТИПА NOMINA ATTRIBUTIVA У РОМАНУ
МИОДРАГА БУЛАТОВИЋА ЉУДИ СА ЧЕТИРИ ПРСТА / 57

Јелена Р. Перихић

ИЗВЕДЕНИ ЗАКЉУЧЦИ, ПОКРЕТНИ ВОКАЛИ И УЛАЗНЕ ПРОМЕНЉИВЕ
– КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЈА КРЕТАЊА У ЈЕЗИКУ СТРУКЕ И НАУКЕ НА
ПРИМЕРИМА СЕМАНТИЧКИХ ТРАНСФОРМАЦИЈА КОЛОКАТА / 67

Тамара М. Појовић Ковачевић

ФРАЗЕОЛОШКЕ ЈЕДИНИЦЕ СА ЗНАЧЕЊЕМ ЕСТЕТСКА ОЦЕНА:
ТЕЛЕСНА КОНСТИТУЦИЈА У РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 81

Нађашиа Н. Козомора

КОНЦЕПТ ДРУГ/ПРИЈАТЕЉ У РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ
(НА МАТЕРИЈАЛУ АСОЦИЈАТИВНИХ РЕЧНИКА) / 95

Марија М. Милојевић

МАНИФЕСТАЦИЈА ОРИЈЕНТАЦИОНИХ КОНЦЕПТУАЛНИХ МЕТАФОРА
У ШПАНСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ: КОНТРАСТИВНИ ПРИСТУП / 105

II СИНТАКСИЧКА И СТИЛИСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Драгана Б. Радојчић

УЗРОЧНОСТ И ПОСЛЕДИЧНОСТ КАО СЕМАНТИЧКЕ
И ГРАМАТИЧКЕ КАТЕГОРИЈЕ У СРПСКОМ И РУСКОМ
ЈЕЗИКУ – ОСВРТ НА ЛИТЕРАТУРУ / 119

Марија Ж. Ненадић

СИНТАКСИЧКО-СЕМАНТИЧКЕ ОСОБЕНОСТИ
КОНЕКТИВА BUT, HOWEVER И NEVERTHELESS / 135

Душан М. Пејић
ЕКСКЛАМАТИВНЕ РЕЧЕНИЦЕ У РОМАНУ *НАШЕ*
ТАМНОВАЊЕ ЈЕЗДИМИРА ДАНГИЋА / 149

Катјарина Б. Субановић
МОДАЛНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ФУТУРОИДА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 163

Марина Ј. Шафер
О ЈЕДНОМ ТИПУ КОНДИЦИОНАЛНИХ РЕЧЕНИЦА (МОДЕЛ: АКО ИКО/
НЕКО; ИШТА/НЕШТО; ИГДЕ/НЕГДЕ; (ИКАД/НЕКАД) Х ОНДА ЈЕ ТО Y) / 175

Арсеније М. Срејковић
О НЕКИМ СТИЛИСТИЧКИМ ОСОБЕНОСТИМА ПЕСМЕ *ЗИРКА*
КАЈОВИЋА РАДОВАНА БЕЂИРОВИЋА ТРЕБЈЕШКОГ / 191

III ПРИМЕЊЕНОЛИНГВИСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Нађаша А. Спасић
О ВЕРТИКАЛНОЈ И ЛАТЕРАЛНОЈ ПИСАНОЈ КОМУНИКАЦИЈИ
У АДМИНИСТРАТИВНОМ ФУНКЦИОНАЛНОМ СТИЛУ
(НА ПРИМЕРУ ИЗ УЏБЕНИКА *БИЗНИС СРПСКИ*) / 203

Марија С. Раковић
ГРАМАТИЧКИ САДРЖАЈИ О СЛОЖЕНИМ РЕЧЕНИЦАМА У
УЏБЕНИЦИМА СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА ЗА А НИВО / 213

Мирјана Р. Обрадовић и Виолеџа А. Шћешек
КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА ДИДАКТИЧКОГ ОБЛИКОВАЊА
УЏБЕНИКА ЗА СРПСКИ И ПОЉСКИ КАО СТРАНИ ЈЕЗИК / 225

Катјарина Ђ. Милосављевић
АРГУМЕНТИ ЗА УЧЕЊЕ И ПРОТИВ УЧЕЊА СТРАНОГ ЈЕЗИКА
У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ – АНАЛИЗА ЛИТЕРАТУРЕ / 239

Валентијина В. Туловић
ЈЕЗИЧКА АНКСИОЗНОСТ И ЊЕН УТИЦАЈ НА
УСВАЈАЊЕ СТРАНОГ ЈЕЗИКА / 251

Јована Ж. Бојић
УЛОГА И ЗНАЧАЈ ИНТЕРАКЦИЈЕ У НАСТАВИ СТРАНОГ ЈЕЗИКА / 261

Софија Б. Филиповић
СТАВОВИ СТУДЕНАТА ФРАНЦУСКОГ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ
ПРЕМА ФРАНЦУСКОМ КАО СТРАНОМ ЈЕЗИКУ / 271

IV АНАЛИЗА ДИСКУРСА И ТРАНСЛАТОЛОГИЈА

Ђорђе Димитријевић
ШТА ЈЕ ПОЛИТИЧКИ ДИСКУРС? / 285

Јелена М. Павловић Јовановић
ДОСАДАШЊА ПРОУЧАВАЊА СРПСКОГ
ПРАВНОГ ЈЕЗИКА 19. ВЕКА / 301

Зорана З. Ђујић

САВРЕМЕНИ ХАМЛЕТ СА ЛОБАЊОМ У РУЦИ – ТИПОВИ И
ГОВОР ЛУДАКА У ДРАМАМА ДУШАНА КОВАЧЕВИЋА / 315

Ирена М. Селаковић

АНАЛИЗА РЕКЛАМНОГ ИНТЕРНЕТ ДИСКУРСА
ОБЈАВА НА ИНСТАГРАМУ / 327

Милан Д. Тодоровић

ДРУШТВЕНА МРЕЖА ТВИТЕР У ЛИНГВИСТИЧКИМ
ИСТРАЖИВАЊИМА / 341

Љиљана П. Тасић

АНАЛИЗА ГРАМАТИЧКИХ ГРЕШАКА У ПРОГРАМУ ЗА
ПРЕВОЂЕЊЕ GOOGLE TRANSLATE ЗА ЈЕЗИЧКИ ПАР СРПСКО-
НЕМАЧКИ НА ПРИМЕРУ НОВИНСКИХ ЧЛАНАКА / 355

Јована Д. Базић

АНАЛИЗА ОСОБНОСТИ И УЧЕСТАЛОСТИ ИТАЛИЈАНСКИХ
ДИСКУРСНИХ МАРКЕРА И ЊИХОВИ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ / 367

V ДИЈАЛЕКТОЛОШКА ПРОУЧАВАЊА

Катјарина З. Стевановић

УПОТРЕБА ГЛАГОЛСКИХ ВРЕМЕНА
ЗА ИСКАЗИВАЊЕ ПРОШЛОСТИ
У ГОВОРУ I ЗОНЕ КРАГУЈЕВАЧКЕ ЛЕПЕНИЦЕ / 379

Марија Д. Луковић

УПОТРЕБА ГЕНИТИВА У ГОВОРУ ГОРЊЕ РИБНИЦЕ КОД КРАЉЕВА / 393

Јелена Д. Лукић

СТАТУС СЕВЕРНОМАКЕДОНСКИХ ГОВОРА У
БАЛКАНОСЛОВЕНСКИМ ДИЈАЛЕКТОЛОГИЈАМА / 407

Катарина Б. Субановић¹
Крагујевац

МОДАЛНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ФУТУРОИДА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ²

Аутори који припадају различитим лингвистичким правцима (нпр. Јесперсен (1924) у теоријској лингвистици, Дал (1985) у језичкој типологији и Лангакер (2008) у когнитивној лингвистици) упућују на повезаност модалности и футуралности. У складу с тим, у овом раду настојаћемо да продубимо испитивање везе између ових двеју категорија и то на примеру футуроида у српском језику – хибридне форме футура првог и сложеног глаголског предиката. Испитани узорак прикупљен је из српске дневне штампе, и анализиран са становишта синтаксе, семантике и прагматике. Резултати анализе упућују нас на закључак да се семантичке категорије модалности и глаголског времена прожимају, а за испитану језичку грађу најтипичније је волитивно модално значење.

Кључне речи: модалност, футуралност, волитивност, епистемичка модалност, футуроид

1. Уводне напомене

Морфолошки статус глаголских облика је стабилан, јер се, на основу творбе, сви глаголски облици деле на просте и сложене. Прости глаголски облици граде се од презентске или инфинитивне основе и наставака, док се сложени глаголски облици граде од помоћних глагола и нефинитних глаголских облика (Ђуровић 2017: 181–182). Ипак, на морфосинтаксичком плану, футур први представља изузетак у глаголском систему српског језика, јер је то једини лични глаголски облик који има и аналитичку и синтетичку форму, те се сврстава и у сложене и у просте глаголске облике. Сви остали лични глаголски облици су са морфолошког аспекта или прости или сложени (Ковачевић 2014: 9). Футур први гради се од енклитичког облика помоћног глагола *хѿеѿи*. Када енклитичком облику глагола *хѿеѿи* следи инфинитив, футур први сматра се аналитичким, тј. сложеним глаголским обликом, на пример: *Ја ћу ѿисаѿи. / Они ће раѿиѿи.*, и сл. Са друге стране, прости, тј. синтетички облик футура првог гради се искључиво од оних глагола који се у инфинитиву завршавају на *-ѿи* и то тако што се на инфинитивну основу дода енклитички облик глагола *хѿеѿи*. У овом својству, енклитички облик глагола *хѿеѿи* више нема статус енклитике, већ има функцију личног наставка, на пример: *ѿисаѿу, раѿиѿе*, и сл. (Ковачевић 2014: 9–10). Убрајање футура првог међу просте и сложене глаголске облике за последицу има дестабилизацију морфолошке норме, односно укидање основних морфолошких принципа о грађењу глаголских облика (Ђуровић 2017: 182).

У прилог проблематичном морфолошком статусу футура првог говори и стање ствари у граматикама српског језика. Наиме, у већини граматика овај глаголски облик изучава се у оквиру сложених глаголских облика али уз огра-

1 katarina.subanovic@filum.kg.ac.rs

2 Истраживање спроведено у раду финансирало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (Уговор о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2022. години број 451-03-68/2022-14/ 200198).

ду – поред дефиниције о грађењу футура издвајају се облици за аналитичку и синтетичку форму, односно истиче се како футур први има и сложене и просте облике (уп. нпр. Станојчић и Поповић (1992), Клајн (2005), Пипер и Клајн (2013), итд.). Изузетак представља „Граматика српског језика за странце” у којој се футур први сматра искључиво аналитичким глаголским обликом (Мразовић и Вукадиновић, 2009: 154–155).

У свом истраживању које се бави морфолошким статусом футура, Сања Ђуровић (2017: 187–188) сматра да није потребно компликовати систем глаголских облика увођењем могућности убрајања футура првог у просте глаголске облике. Као аргумент за ову тврдњу ауторка истиче да никако не треба доћи до мешања морфолошког критеријума о грађењу глаголских облика и критеријума писања који је секундаран у погледу релевантности. Дакле, иако постоји могућност да се од глаголи на *-ћи* граде синтетички футурски облици, код таквих глаголских облика јасно се уочава присуство помоћног глагола и инфинитива, као и да је начин писања синтетичких облика последица фонетски условљених промена.

Да се у футуру јавља највише одступања и новина која се не уочавају код других глаголских облика говори и чињеница да се код малог броја аутора, у оквиру грађења футура првог, спомиње и футурска конструкција *га + ирезени* као алтернативна инфинитивном футуру (Ковачевић 2014: 29). Ову конструкцију Радоје Симић (2009: 52) назива *футуроидом* јер, према мишљењу аутора, она нема морфолошки статус: „[н]аиме, било би заиста врло неудобно говорити о личном глаголском ’облику’ састављеном од два лична глаголска облика ’ћу да дођем’.

У научним радовима и граматикама нема сагласности око нормативног статуса футуроида. Пишући о овој конструкцији, неретко се наводи да футуроид припада фамилијарном регистру, да је својствен разговорном стилу и усменој, незваничној комуникацији (Ковачевић 2014: 30). Ипак, приликом дебатовања о стандарнојезичкој вредности футуроида, Ковачевић (2014: 32) наводи, аутори занемарују два најважнија нормативна критеријума: системност и сврсисходност.

Футуроид је, наиме, двоструко несистемски морфолошки глаголски облик. Прво, футуроид је састављен од два лична глаголска облика чиме оповргава творбено системско правило према којем се сложени глаголски облици граде од личног облика глагола *хитићи* или *бићи* и неличног облика основног глагола, на пример: *сам читашао; бејаш слушао*, и сл. Друго, футуроид се гради и од неглаголске речи – везника *га*, чиме се негира правило да сви морфолошки глаголски облици у свој састав укључују само глаголе (Симић 2009: 52; Ковачевић 2014: 33).

Футуроид не задовољава ни критеријум сврсисходности зато што је значењски синониман са футуром првим. Самим тим, није нити подобра нити потребна перифрастичка форма. Према речима професора Ковачевића (2014: 34): „[з]бог творбене рестриктивности (јер се не гради од модалних глагола), због сужене дистрибуције (јер због блокиране позиције енклитике не може доћи на почетку реченице), због значењске неспецификованости (јер нема ниједну семантичку нијансу која би га одвајала од сложеног футура) футуроид је потпуно несврсисходан перифрастички облик српскога језика”. Због свега наведеног Ковачевић (2014: 34) закључује да је футуроид карактеристичан за разговорни језик, а преко њега и за одређене жанрове и стилове (на пример, новинарски функционални стил). Футуроид, због своје несистемности и несврсисходности, не представља одлику српског стандардног језика, иако има комуникативну вредност футура првог.

С обзиром на специфичност футура првог у систему глаголских облика српског језика, сматрамо да представља актуелну тему и да завређује истраживачку пажњу. Стога је основни циљ овог рада разматрање модалних карактеристика футуроида. Будући да овај хибридни глаголски облик у свој састав укључује глагол *хитети*, који је својом основном модални глагол (Стевановић 1967: 42) и коме следи *да + презент*, полазимо од хипотезе да се овим глаголским обликом исказују волитивна модална значења. Поред увода, рад је сачињен од четири поглавља. У другом поглављу описујемо међуоднос категорија модалности и футуралности, односно покушавамо да сагледамо да ли је домен футуралности примарно модалног или индикативног карактера у релевантној литератури. У трећем поглављу описујемо језичку грађу и истраживачки поступак. У четвртном поглављу одабрану језичку грађу анализирамо са становишта синтаксе, семантике и прагматики. Последње, пето поглавље, представља закључне напомене и синтезу истраживања.

2. Модалност и футуралност

У публикацијама англистичке оријентације, често се расправљало о односу између домена футуралности и категорије модалности, као и о статусу израза који реферирају на будуће догађаје (Радовановић 2017а, 2017б). У складу са тим, различити аутори исказали су подељена мишљења о овој тематици. Конкретно, Салки (2010) футур посматра као глаголско време, тј. као стриктно темпоралну категорију, док, на пример, Лајонс (1977) футур посматра као модалну категорију. Са друге стране, било је и аутора који су покушали да помире два различита становишта, те су Комри (1985) и Дал (1985) става да су темпорална значења израза који упућују да будуће догађаје примарна, а модална значења секундарна. Неслагања аутора у вези са овом проблематиком своје упориште налазе у прихватању и продубљивању, односно оспоравању аргумената који се односе на концептуалну природу домена футуралности, али и форму и функцију израза који се односе на будуће догађаје (Радовановић 2016: 58).

Када је реч о концептуализацији времена, примећујемо да се догађајима у будућности не може приступити на исти начин као догађајима у садашњости или прошлости. Догађаји који припадају домену будућности изван су искуства самог говорника, догађаји који се одвијају у садашњости говорнику су директно доступни, док су догађаји у прошлости у датом тренутку били доступни говорнику директно, а сада су му доступни путем сећања (Радовановић 2016: 59; Радовановић 2017б: 135). С обзиром на то да будућим догађајима говорник не може приступити и да их не може представити као датости, говорник се према њима не може односити фактуално. У складу са тим, Радовановић (2017б: 135–136) примећује да се бинарна опозиција фактуалност – нефактуалност све чешће налази у граматицима енглеског језика, док у разматрању глаголског система српског језика она изостаје, јер доминира став да се искази са футуром сматрају фактуалним тврдњама. Ипак, с обзиром на то да будући догађаји нису и реализовани догађаји, искази са футуром представљају неасертивне тврдње у којима говорник може исказати само своје предикције, антиципације, нагађања или уверења о реализацији догађаја који су означени футуром.

И Стевановић (1967: 132) тврди да није тако једноставно разграничити временске и модалне функције футура:

„Футур I је, као што се зна, глаголско време којим се означава радња што ће се вршити или извршити, којим се казује да ће се нешто збити (одн. збивати) или ће неко стање бити у будућности, после времена у коме се говори или на које се мисли. Будући да ништа од онога што ће бити у будућности у време говора није реализовано – та чињеница облику којим се то означава, тј. облику футура I даје карактер модалности. Па ипак, зато што се узима да то као извесно припада будућности у односу на садашњост, на време говора, футур I који само то значи, а уза њ нема неког посебног знака модалности” [...] „у науци о језику сматра се индикативним футуром...”.

Дакле, разликовање граматичких категорија индикатива и модалности често се базира на истицању одговарајућих реченичних елемената у лингвистичком контексту. На пример, Станојчић и Поповић (1992: 382) тврде да се истицањем временских елемената у одговарајућој језичкој ситуацији, футур I сматра више временом, а мање начином, док модални карактер изразима са футуром често даје употреба модалних речца или израза, као и модалних глагола. Ипак, у овом раду, прихватамо став Александре Радовановић (2017а: 247) према којој би футур први (а уосталом и футуроид) требало обухватити модалном категоријом првенствено на основу нерелизованости, нереалности и изражавања личног става које овај глаголски облик означава.

Са семантичком димензијом модалности блиска је граматичка категорија глаголског начина. О категорији глаголског начина најчешће се говори у светлу опозиције *индикатив* – *конјунктив* (тј. *субјунктив*³) где се индикативом обележавају реалне и временски одређене радње, а субјунктивом радње за које се не може са сигурношћу тврдити да ли ће се извршити или не, односно субјунктивом се исказују жеље, дозволе, обавезе, могућности и слично. Семантички гледано, разлика између индикатива и субјунктива аналогна је разлици између реалиса, који се односи на тврдње о стварном догађају, и иреалиса, који се односи на тврдње о хипотетичком догађају. Самим тим, индикатив и субјунктив могу се објаснити и помоћу термина *модални* и *немодални* – први описује субјунктив, јер укључује став говорника према пропозицији, док се други појам односи на индикатив, јер се њиме исказује непристрасан став говорника према пропозицији (Јанић 2013а: 263, 267; Радовановић 2016: 33–34).

С обзиром на то да у истраживањима често долази до изједначавања модалности и глаголског начина, Александра Радовановић (2016: 39–40) указује на разлике између ових двеју категорија. Док се глаголски начин превасходно посматра кроз призму морфосинтаксичких облика, тј. односи се на одређене морфосинтаксичке облике, модалност се посматра као мултидисциплинарна категорија, односно као семантичка и/или прагматичка категорија. Такође, глаголски начин и модални систем најчешће се убрајају у поткатоорију модалности. Конкретно, глаголски начин може се сагледати као формално граматикалозована категорија глагола која има модалну функцију, док се модалност односи на став и знање говорника о пропозицији које је садржано у значењу израза. На крају, модалност представља појаву која је карактеристична за језике широм света, док глаголски начин као флективна категорија постоји само у неким језицима (Радовановић 2016: 39–40).

Наиме, међујезички посматрано, скуп значења која се могу исказати субјунктивом (нпр. жеља, намера, сумња, претпоставка, неопходност и сл.) може се реализовати морфолошки (нпр. италијански, шпански, француски језик), и

3 Будући да су термини *конјунктив* и *субјунктив* изразито блиски, нећемо их раздвајати по угледу на радове из ове научне области (уп. Јанић 2013а; Јанић 2013б).

тада се категорија глаголског начина посматра као морфосинтаксичка категорија, или синтаксички (нпр. српски и бугарски језик), и тада се глаголски начин посматра као „реченични начин који представља модалну вредност реченичних типова” (Радовановић 2016: 33). Другим речима субјунктив се може дефинисати као „морфолошки облик у неким језицима који служи за исказивање радњи које нису стварне, које нису део актуелног света, односно скуп синтаксичких средстава који се у (неким) језицима без морфолошког субјунктива употребљава за таква значења” (Јанић 2012: 97).

На крају, футуроид, односно *да + презент* конструкција сагледава се као субјунктивна конструкција, јер се сматра носиоцем модалних значења. Штавише, партикула *да* се у синтаксички независним конструкцијама посматра као модална, а у зависним конструкцијама може имати темпоралне, аспектуалне и модалне вредности. Футуроидом се потврђује повезаност између футура и глаголског начина у српском на морфосинтаксичком плану (Радовановић 2016: 280–281).

3. Језичка грађа и методологија

За потребе писања овог рада, језичка грађа преузета је из српских дневних листова, а где је било потребно, примери су преузети из релевантних граматика српског језика. У неким ранијим радовима на тему футура првог и футуроида (нпр. Војводић 1996, Ковачевић 2014) језичка грађа такође је преузимана из новина, и, будући да се између двају наведених истраживања налази временска дистанца од скоро две деценије, уочена је једна битна разлика, а која се тиче новинарског функционалног стила⁴. У свом истраживању о статусу футура првог у дневним листовима, Војводић (1996) долази до закључка да је варијанта футура првог са инфинитивом далеко доминантнија од футуроида који је у његовој језичкој грађи идентификован само једном. Са друге стране, Ковачевић (2014) истраживање спроведено на корпусу такође састављеном од примера из новинарског стила показује изразиту распрострањеност футуроида. С обзиром на то да је, као што је приказано у уводу овог рада, доминантно мишљење да је футуроид карактеристичан за разговорни језик, узрок великог присуства футуроида у дневним листовима може бити продор разговорног стила у језик штампаних медија, што доприноси колоквијализацији и вулгаризацији новинског израза и брисању функционалности стилске разлике карактеристичне за сваки појединачни функционални стил у српском језику (Вељковић 2016: 295). Будући да је новинарски функционални стил поливалентан (под чиме се подразумева присуство особина других функционалних стилова, а посебно разговорног), сматрали смо да су дневни листови погодан извор језичке грађе за тематику нашег рада. Преузета језичка грађа је анализирана са становишта синтаксе, семантике и прагматике, а приликом анализе, коришћена је квалитативна анализа.

4 Вељковић (2015) истиче да у литератури долази до разилажња мишљења када је језик у новинарству у питању, односно да не постоји једногласни став о томе да ли се ради о аутономном стилу или пак о подстилу у оквиру публицистичког стила. Будући да фокус овог рада није терминолошка проблематика, бирамо термин *новинарски стил* по угледу на Вељковић (2015).

4. Анализа језичке грађе

4.1. Синтаксички и семантички ниво анализе

Као што смо изнад установили, футуроид се гради од глагола *хџеџи*, који је модални глагол. Ковачевић (2014: 13–15) показује како овај значењски модалан глагол може, а и не мора бити и синтаксички модалан. Конкретно, може се реализовати у форми сложеног глаголског предиката коме следи допуна у виду инфинитива или *да + ѓрезентџ* конструкције као у примеру 1), или као самостални прости предикат употребљен као прелазан (пример 2), односно непрелазан глагол (пример 3). Такође, глагол *хџеџи* може се употребити и у полисубјекатским реченицама, с тим што тада *да + ѓрезентџ* допуна има функцију изричне клаузе (пример 4):

- 1) *Шџа је стџудентџ медицине хџеџо да ѓоручи?* (Курир, 16. 3. 2018)
- 2) *Неџу кусур, хоџу школу.* (Политика, 15. 12. 2016)
- 3) *Сад сви хоџе с њим на баскетџ!* (Курир, 9. 6. 2021)
- 4) *Хоџу да најѓравимо неџџо велико у срџском рукометџу* (Курир, 25. 11. 2017)

У наведеним ситуацијама јасно је да је глагол *хџеџи* модалан глагол са значењем жеље, воље, намере, хтења што је проверљиво заменом глагола *хџеџи* глаголом *жељеџи*:

- 5) *Шџа је стџудентџ медицине жељеџо да ѓоручи?*
- 6) *Не жељим кусур, жељим школу.*
- 7) *Сад сви жеље с њим на баскетџ!*
- 8) *Жељим да најѓравимо неџџо велико у срџском рукометџу.*

Ситуација се компликује код одричних реченица са футуроидом, јер су негиране лексеме глагола *хџеџи* двозначне – могу представљати одричне форме енклитичког облика глагола *хџеџи* који учествује у творби футура (нпр. *џу – неџу; џеџе – неџеџе*, и сл.), али и одричан облик презента модалног глагола *хџеџи* (нпр. *хоџу – неџу; хоџеџе – неџеџе*, и сл.). Разлика између ових двеју форми добро се чува у конструкцијама у којима се негирани облик глагола *хџеџи* комбинује са глаголом *биџи*. Прва разлика тиче се значења. Када негираном облику глагола *хџеџи* следи инфинитив, будуће стање представља се као чињенично стање (пример 9), а уколико негираном облику глагола *хџеџи* следи *да + ѓрезентџ* конструкција, значење је волитивно (пример 10).

- 9) *Одлаџања ѓреџреса више неџе биџи* (Политика, 16. 6. 2018)
- 10) *Неџу да будџм ароџанџџна и ѓричам о ѓобџди* (Курир, 9. 3. 2017)

Друга разлика тиче се статуса предикатске синтаксеме. У футуру ради се о простом глаголском предикату, док се у примеру 10) ради о сложеној реченици са зависном допунском клаузом. Међутим, пошто у модалном значењу допуна може имати како инфинитивну тако и *да + ѓрезентџ* форму, онда се облици негираног футура и инфинитива и облици негираног модалног и пунозначног *хџеџи* посматрају као облици истог глагола који могу имати допуну у виду инфинитива или *да + ѓрезентџ* конструкције. На тај начин модални глагол *хџеџи* постаје и синтаксички модалан, јер *да + ѓрезентџ* конструкција постаје допуна модалном глаголу што се може потврдити замењивошћу инфинитива и *да + ѓрезентџи* (Ковачевић 2014: 18 – 19). Као илустрацију, погледајмо пример 11):

- 11) *Кад се одрекну хрвајтске куне, цене **ће да поодивљају** [...] (Курир, 11. 5. 2018).*

С обзиром на то да су цене неаниматне, не могу показивати вољност за извршавање радње, па би, према дистинкцији објашњеној изнад, правилно било употребити инфинитив. Ипак, енклитичком облику глагола *хитиџи* следи *да + презент*, па се уочава да се *ћу, ћеш...* + *инфинитив* и *ћу, ћеш...* + *да + презент* изједначавају, а том изједначавању додатно доприноси и обличка подударност футура првог у правим и зависноупитним интерогативним реченицама са потврним конструкцијама модалног глагола *хитиџи*.

У контексту интерогативних реченица, размотрићемо пар примера. У примеру 12) употребљен је футур први који, како смо објаснили изнад, према доминантном ставу у српским граматикама, означава чињеницу у будућности. Ипак, с обзиром на то да се уочава присуство аниматног субјекта, овај глаголски облик може имати и волитивно модално значење, па је реченица бисемична. Примери 13) и 14) представљају могуће парафразе у којима се истиче могућност волитивне интерпретације:

- 12) ***Хоћеш ли сакуљати** фискалне рачуне и учествовати у наградној игри државе? (Курир, 4. 1. 2017)*
 13) ***Да ли ћеш сакуљати** фискалне рачуне и учествовати у наградној игри државе?*
 14) ***Желиш ли сакуљати** тј. **Желиш ли да сакуљаш** фискалне рачуне и учествујеш у наградној игри државе?*

У анализираној језичкој грађи уочили смо готово идентичне реченице у којима се форме *ћу, ћеш...* + *инфинитив* и *ћу, ћеш...* + *да + презент* наизменично употребљавају:

- 15) *На сваком одмору у школи **ћу** се **оћу ли оздравити**. (Курир, 10. 2. 2014)*
 16) *Тако, **оћу ли** можда некад **да оздравим**? (Курир, 25. 11. 2013).*

Будући да се у примеру 15) уочава *ћу, ћеш...* + *инфинитив*, а у примеру 16) *ћу, ћеш...* + *да + презент*, требало би реченице и различито интерпретирати – прва би требало да се односи на будућу чињеницу, а друга би требало да има волитивно значење. Ипак, реченице су синонимне, субјекат се пита да ли ће до оздрављења у будућности доћи и нема контролу над остварењем будућег догађаја, тако да се волитивно значење искључује, а две различите глаголске форме употребљене су да означе исти пропозициони садржај.

Пошто је у бројним случајевима дошло до потпуне подударности конструкција *нећу + инфинитив* и *нећу + да + презент*, изједначавање два облика пренело се и у потврне форме. Оно се постиже извођењем потврдног из истог одричног облика одбијањем префикса *не-*, на пример, *нећу – ћу; Он неће да пише. – Он ће да пише.* (Ковачевић 2014: 22).

Размотримо следеће примере:

- 17) *Сушра **ћу да идем** у позориште. (Станојчић, Поповић 1992: 377)*
 18) *Све **ћу да вас шужим**... (Политика, 16. 1. 2011)*
 19) *Сирију **ћу да решим** после избора. (Политика, 30. 3. 2019)*
 20) *Нема ниједног посредника, када будеш видели цену, сиоменик **ћеш да ми дижеш** једног дана. (Политика, 24. 1. 2021)*

- 21) *Ја **ћу да доћем** у Кину да тренирам мале Јапанкиње...* (Курир, 13. 6. 2021)
- 22) *Све **паре ћу да дам** на Тару ако треба!* (Курир, 3. 6. 2021)
- 23) *Све **ћу да снимим**, нема више телевизије, само ГОСПОД БОГ!* (Курир, 28. 5. 2021)
- 24) *Још горе **ћу да ти враћим!*** (Курир, 28. 5. 2021)
- 25) *Можда **ћу да се онесвеситим** од шреме!* (Курир, 22. 5. 2021)
- 26) *Послао сам много коверата са рачунима и даље **ћу да шаљем!*** (Курир, 22. 5. 2021)
- 27) *Саг **ћу да те закољем**, бедеру!* (Курир, 10. 05. 2021.)
- 28) *Не могу да издржим свађе са Иваном, 90 посто **ћу да раскрситим!*** (Курир, 30. 4. 2021)
- 29) *Шешел извређао полицајца и запрешио му ТЕК **ЋУ ДА БУДЕМ ЗЛОЧИНАЦ!*** (Курир, 22. 4. 2021)
- 30) *Рекао ми је Таки да те уразумим, следећи пут **ћу да ти лућим шамар!*** (Курир, 3. 4. 2021)
- 31) *Поштен рад се увек исплати, тек **ћу да причам** како ми је било кад нисам имао клуб!* (Курир, 5. 3. 2021)
- 32) *Срамота ме је да причам како **ћу да окренем** други лист!* (Курир, 2. 1. 2021)
- 33) *Све **ћу да оћроситим**, а моје је да заборавим.* (Курир, 30. 12. 2020)
- 34) *Скинуо сам 15, догао 5, а саг **ћу да се казним** да изгубим 8 килограма* (Курир, 13. 12. 2020)

У готово свим примерима изнад, обележена конструкција има волитивно модално значење. Џоун Бајби и сарадници (1994: 177) истичу да је волитивност усмерена према агенсу и разликују унутрашње и спољашње⁵ услове агенса у односу на извршење радње. Код приказаних примера доминирају лични став и жеља, односно унутрашњи услови агенса, који директно утичу на извршење радње у будућности. Међутим, пошто је будућност специфичан домен услед компликованог онтолошког статуса будућних догађаја, неретко се истиче да је у волитивним изразима који реферирају на будућност присутна и епистемичка значењска компонента (Радовановић 2017б: 129–130). Епистемичка модалност се, у етимолошком смислу, односи на знање. С обзиром на то да догађаји из будућности нису реализовани, то знање прилично је ограничено, те се тврдње о будућности могу посматрати као предикције. У складу са тим, разликујемо две врсте епистемичких значења: *предиктабилна* и *предиктивна*. „Предиктабилност се односи на модално квалификовану изјаву говорника о пропозицији која није у будућности и има јаку плаузибилност закључака, а предиктивност на изношење претпоставки или модалних судова о реализацији будућних догађаја” (Радовановић 2017б: 127). Стога би се могло рећи да су изрази који означавају будући догађај инхерентно предиктивни, јер о тим догађајима немамо иста сазнања као о ситуацијама из прошлости или садашњости, не сматрамо их чињеницама, већ уверењима.

У примерима 20) и 25) футуроид има типично епистемичко значење. У првом уочава се висок степен епистемичког опредељења говорника према пропозицији, док у другом експлицитни лексички израз *можда* упућује на епистемичку модалност.

5 Код спољашњих услова извршење радње може зависити од других фактора, на пример од ауторитета.

4.2. Прагматички ниво анализе

Како би проучавање футуроида било потпуније, укључићемо и прагматички ниво језичке анализе. У складу са тим неопходно је истаћи и теорију говорних чинова чије темеље је поставио Џон Лангшоу Остин. Теорија говорних чинова јесте једна од главних области у правцу лингвистичке прагматике у оквиру које се проучава исказ полазећи од његове илокутивне функције⁶. Наиме, језик се употребљава са циљем размене информација, али исказом се може и утицати на саговорника (нпр. саговорник се може понизити, уценити, вређати, и сл.). Другачије речено, исказ може имати перлокутивни ефекат. Како Пипер и сарадници (2005: 983) показују, садржај илокутивног чина може се вербализовати, док за перлокутивни чин не постоји посебан језички израз. Конкретно, уколико говорник изговори *Претшим ти!*, то се не може сматрати деловањем због описне природе исказа. Стога, перлокутивни чинови нису чинови који се могу остварити њиховом вербализацијом.

За наведене примере изнад карактеристична је илокутивна функција претње. Када је илокутивност претње у питању, говорно лице делује искључиво у свом интересу, а уколико саговорник не жели да сарађује, говорник указује на мере које ће лично предузети у намери да саговорника и казни. Управо због тога, за комуникативну функцију претње карактеристичан је висок степен заинтересованости говорног лица. За претње је типична заједничка акција говорног лица и саговорника приликом чијег изрицања се говорно лице обавезује да предузме санкције против саговорника.

На крају, осврнимо се на примере 24), 27) и 30) које овде понављамо као примере 35), 36) и 37) који указују на чињеницу да су претње често прилично грубе и примитивне и да се неретко изричу у футуру (или, у случају овога рада, у футуроиду) (Пипер и др. 2005: 1038–1040).

35) *Још горе **ћу да ти враћим!***

36) *Саг **ћу да те закољем**, педеру!*

37) *Рекао ми је Таки да те уразумим, следећи **ћу да ти лућим** шамар!*

5. Закључак

У овом раду анализирали смо футуроид са становишта синтаксе, семантике и прагматике. Иако футур први има комуникативну вредност футура првог, не представља стандардизовану конструкцију, будући да не задовољава критеријуме системности и сврсисходности. Футуроид је двоструко несистемски облик, јер се гради од два лична глаголска облика и у свој састав укључује неглаголску реч. Поред тога не сматра се ни сврсисходним, јер се, према доминантним ставовима у литератури приказаним у раду, значењски не разликује од футура првог.

Футур први, према правилу, означава ситуације у будућности које се сматрају чињеницама, док конструкција *ћу, ћеш... + да + *ирезени** има волитивно модално значење. Ипак, две конструкције употребљавају се наизменично, што се у анализираној језичкој грађи и потврдило.

У погледу модалности, за футуроид је доминантно волитивно модално значење, што може бити последица глагола *хшети* који учествује у његовој творби,

⁶ „Илокутивна функција исказа представља вербализовану интенцију (тј. намеру) говорног лица, која се најлакше може експлицирати помоћу одговарајућег перформативног глагола” (Пипер и др. 2005: 987).

а који је својом основном модални глагол са значењем хтења, готовости, жеље, и сл. Такође, за анализиране примере карактеристична је илокутивна функција претње које су често грубе и примитивне.

Извори

Курир: *Kurir*, *dnevne novine z Beograda* [<https://www.kurir.rs/>]

Политика: *Politika*, *dnevne novine iz Beograda* [<https://www.politika.rs/>]

Литература

Бајби и др. 1994: J. Bybee, R. Perkins, W. Pagliuca, *The Evolution of Grammar: Tense, Aspect, and Modality in the Languages of the World*, Chicago and London: The University of Chicago Press.

Вељковић 2015: Д. Вељковић, Употреба разговорног стила у српским штампаним медијима, у: М. Ковачевић (ред.), *Српски језик, књижевност, уметност*, књ. I, Језик, књижевност, уметности, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 295–308.

Војводић 1996: Д. Војводић, Статус футура I у књижевноуметничком и публицистичком стилу, Београд: *Јужнословенски филолоџ*, ЛП, Београд, 107–121.

Дал 1985: Ö. Dahl, *Tense and Aspect Systems*, Oxford: Basil Blackwell.

Ђуровић 2017: С. Ђуровић, Морфолошки статус футура првог у српском језику, Београд: *Научни саставак слависта у Вукове дане*, 46/1, Београд, 181–190.

Јанић 2012: А. Јанић, *Категорија субјунктива у српском и бугарском језику – упоредно проучавање*, мастер рад, Ниш: Филозофски факултет.

Јанић 2013а: А. Јанић, Неке субјунктивне конструкције у српском језику, Пале: *Радови Филозофског факултета*, 15/1, Пале, 263–274.

Јанић 2013б: А. Јанић, Сличности и разлике у изражавању субјунктивности да-допунама у српском и бугарском језику, у: М. Ковачевић (ред.), *Српски језик, књижевност, уметност*, књ. I, Традиција и иновације у савременом српском језику, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 183–194.

Јесперсен 1924: O. Jespersen, *The Philosophy of Grammar*, London: Allen and Uwin Brothers Ltd.

Клајн 2005: И. Клајн, *Грамађика српског језика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Кликовац 2009: Д. Кликовац, О презенту несвршених глагола за означавање будућих ситуација, Београд: *Научни саставак слависта у Вукове дане*, 38/1, Београд, 57–71.

Ковачевић 2014: М. Ковачевић, Међуоднос футура првог и футуроида у савременом српском језику, Пале: *Радови филозофског факултета: Филолошке науке*, 16/1, Пале, 9–38.

Комри 1985: V. Comrie, *Tense*, Cambridge: Cambridge University Press.

Лајонс 1977: J. Lyons, *Semantics*, Vol. 2, Cambridge: Cambridge University Press.

Лангакер 2008: R. W. Langacker, *Cognitive Grammar: A Basic Introduction*, Oxford: Oxford University Press.

Мразовић, Вукадиновић 2009: П. Мразовић, З. Вукадиновић, *Грамађика српског језика за странце*, Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књиџарница Зорана Станојевића.

Пипер, Клајн 2013: П. Пипер, И. Клајн, *Нормативна грамађика српског језика*, Нови Сад: Матица српска.

- Радовановић 2016: А. Радовановић, *Модална значења средстава за изражавање футуралности у енглеском и српском језику*. Докторска дисертација. Београд: Филолошки факултет.
- Радовановић 2017а: А. Радовановић, Семантички статус футура I – временска или модална категорија, у: З. Арсић (ред.), *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, XLVII (1), Косовска Митровица: Филозофски факултет, 235–254.
- Радовановић 2017б: А. Радовановић, Футур I – фазилингвистичка категорија, Крагујевац: *Наслеђе*, 38, Крагујевац, 125–139.
- Салки 2010: R. Salkie, Will: Tense or modal or both, *English language and linguistics*, 14(2), Cambridge University Press, 187–215.
- Симић 2009: Р. Симић, Нормативни и употребни статус футуроида ЂУ/ЂЕШ... + ДА + ПРЕЗЕНТ, Београд: *Научни састајник слависта у Вукове дане*, 38/1, Београд, 51–55.
- Станојчић, Поповић 1992: Ж. Станојчић, Љ. Поповић, *Грамаџика српског језика*, Београд: ЗУНС.
- Стевановић 1967: М. Стевановић, *Функције и значења глаголских времена*, Београд: Научно дело.
- Пипер и др. 2005: П. Пипер, И. Антонић, В. Ружић, С. Танасић, Љ. Поповић, Б. Тошовић, *Синтакса савременог српског језика. Проста реченица*. У редакцији Милке Ивић. Београд: Институт за српски језик САНУ/Београдска књига, Нови Сад: Матица српска.

MODAL CHARACTERISTICS OF A PRESENT VERB FORM EXPRESSING FUTURE TIME

Summary

Authors who belong to different linguistic branches (e.g. Jespersen (1924) in theoretical linguistics, Dahl (1985) in language typology and Langacker (2008) in cognitive linguistics) claim that there is a connection between modality and futurity. For this reason, in this paper, we tried to analyze this connection, examining a present verb form expressing future time. It is, in fact, a hybrid form which consists of the enclitic form of the verb *hteti* (eng. *want*) combined with the particle *da* and the present form of a lexical verb. The analyzed sample was collected from the Serbian daily newspapers and examined from the point of view of syntax, semantics and pragmatics. According to the analyzed examples, semantic categories of modality and futurity are intertwined and the most typical modal meaning of the examined construction is the one of volition.

Keywords: modality, futurity, volition, epistemic modality, periphrastic future

Katarina Subanović